Edukacja Dziecka
nr 7 (2023)
s. 279-293
ISSN 2543-6406
LICENCJA: CC BY-NC

Natalia Zarzycka
Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

Inspirująca rola głośnego czytania dzieciom

Streszczenie

Niniejszy artykuł został stworzony na podstawie pracy magisterskiej przestawiającej inspirującą rolę głośnego czytania dziecku.

W artykule przedstawiono sam proces głośnego czytanie dziecku oraz zaakcentowano szereg relacji, które z tego procesu wynikają. Autorka nakreśla istotę oraz szereg korzyści i konsekwencji wynikających z regularnego, głośnego czytania książek dzieciom. Kolejnym elementem jest charakterystyka norm rozwojowych dzieci na etapie przedszkolnym w obszarze umiejętności językowych, motywacji oraz poznawczym, uwzględniając potrzeby dziecka adekwatne do etapy rozwojowego.

Słowa kluczowe: głośne czytanie, czytanie dzieciom, rozwój dziecka, dziecko, książka

Wstęp

Każde dziecko zasługuje na warunki, które w optymalny sposób pozwolą mu rozwinąć swój potencjał oraz zapewnić dobry start. Nie da się uzyskać takich warunków bez miłości, uwagi, wsparcia oraz bezwzględnej akceptacji dziecka przez ich rodziców i opiekunów. Rodzina – to dzięki niej dziecko wzrasta, poszerza swoje horyzonty i kształtuje własną, unikatową osobowość, dzięki której staje się niepowtarzalnym ogniwem funkcjonującego społeczeństwa. Ludzie dorośli, wracając pamięcią do czasów dzieciństwa, chwil spędzonych w rodzinnym domu, wspominają zarówno te dobre, jak i złe momenty. Ogromny wpływ na to, których jest więcej, mają doświadczenia doznane właśnie za sprawą rodziców i opiekunów. Zaangażowane wychowanie, niosące pełen rozkwit potencjału, jaki drzemie w każdym młodym człowieku, jest kluczowym wyzwaniem rodzicielstwa. Tak jak kwiat delikatny i bezbronny rozkwita pod wpływem pielęgnacji płynącej z serca ogrodnika, tak i dziecko, któremu dane jest wzrastać pod wyrozumiałym, pełnym troski i otwartym na potrzeby sercem rodzica – ma szanse w pełni wykorzystać swoje dyspozycje i zachwycić wewnętrznym pięknem. W obu

jednakże przypadkach niezwykle istotnym elementem, umożliwiającym osiągnięcie sukcesu, są celnie dobrane narzędzia. Takim narzędziem jest właśnie książka i wszystko to, co może zaoferować rodzicom i ich dzieciom.

Książka, w zależności od etapu rozwojowego odbiorcy czy formy przekazu jej treści, może pełnić rozmaite funkcje. Wyciszenie, dostarczenie wiedzy, rozwój wyobraźni to tylko kilka korzyści wynikających z obcowania dziecka z literaturą. Niewątpliwą zaletą jest przekaz wybranych treści w formie tekstu czytanego przez rodzica czy opiekuna. Taki sposób spędzania wspólnego czasu z dzieckiem jest w stanie zaspokoić większość jego potrzeb, będąc gruntem pod budowę odpornej prawidłowej psychiki dziecięcej oraz kluczowych kompetencji pozwalających na prawidłową komunikację. Głośne czytanie dziecku, pomimo swej prostoty, w skuteczny sposób wspomaga rozwój najmłodszych oraz przyczynia się do budowania nieocenionej struktury, jaką są bogate, wewnętrzne zasoby młodego człowieka. Oprócz wartości poznawczych i intelektualnych, w przystępny sposób wspiera psychikę, kształtując mocny system wartości oparty na wrażliwości moralnej i emocjonalnej stabilności, której filarem jest zdrowa relacja z rodzicem i poczucie więzi.

Rodzina jest podstawową przestrzenią dla rozwoju dziecka, pełni również funkcję mikrostruktury życia społecznego, w której to dziecko zdobywa pierwsze doświadczenia obejmujące budowanie więzi oraz nawiązywanie relacji społecznych. To właśnie rodzice w pierwotnym procesie socjalizacji i wychowania przekazują dziecku wartości, normy postępowania oraz wzory zachowań będące fundamentem niezbędnym do podjęcia autonomicznej aktywności w społeczeństwie. Proces wychowania jest uwarunkowany kwestią doświadczeń oraz światopoglądu rodziców, dlatego tak ważna jest ich świadomość i opinie dotyczące aktywności stymulujących rozwój ich dzieci.

Głośne czytanie oraz korzyści z niego wynikające są obiektem zainteresowania badaczy i specjalistów w zakresie rozwoju dziecka na całym świecie. Propagowanie tej formy aktywności możemy zaobserwować w mediach różnego nurtu, które akcentują w swoim przekazie różnego typu akcje i formy głośnego czytania dzieciom, a także głośnego czytania w ogóle. Przykładem jest między innymi: *Ogólnopolski Dzień Głośnego Czytania* obchodzony 29 września, kampanie: *Narodowe Czytanie*, *Cała Polska Czyta Dzieciom*, programy: *Czytające Szkoły*, *Czytające Przedszkola* oraz *Kluby Czytających Rodzin*. Bez wątpienia wszystkie te akcje spełniają swoją rolę pobudzając aktywność czytelniczą rodziców i ich dzieci.

ZAINTERESOWANIA CZYTELNICZE DZIECI

1. Głośne czytanie bajek dzieciom

O walorach codziennego czytania dzieciom oraz wielostronnych korzyściach z nich wynikających mówi się dziś często w różnych kręgach. Współczesna rzeczywistość coraz częściej skłania nas do świadomego, a także nie rzadko nieświadomego zastępowania przekazów słownych wizualnymi, zapominając o jakże ważnym elemencie rozwoju, jakim jest język, który jako podstawowe narzędzie komunikacji, pełni kluczową rolę w nawiązywaniu więzi, budowaniu relacji oraz inicjowaniu powiązań kulturowych. Rozwój mowy i języka zaczyna się od pierwszych chwil życia dziecka, a elementem prawidłowego rozwoju tych funkcji jest „żywa komunikacja", którą cechuje emocjonalne zaangażowanie. Wielu dorosłych deklaruje, że jednym z najwcześniejszych i najcieplejszych wspomnień z dzieciństwa, są momenty dotyczące czytanych przez rodziców książek na dobranoc. Brak czasu, chęci na wspólną zabawę czy spędzania wspólnych chwil sprawia, że rodzice bardzo często wprowadzają substytut tej czynności w postaci wyświetlania internetowych lub telewizyjnych filmów animowanych powszechnie, a często niesłusznie, nazywanych bajkami. Dynamizacja struktur medialnych, która jest skutkiem transformacji ustrojowej i ekonomicznej sprawiła, że rzeczywistość, w której wychowują się współczesne dzieci jest zupełnie inna od tej, którą poznali ich rodzice czy dziadkowie. Bogata oferta, jaką proponują nam wizualne media, dostarcza odbiorcy szerokiego wachlarza informacji, wiedzy i rozrywki, pochłaniając czas, który we współczesnym świecie jest dobrem deficytowym. Dzieci już od najmłodszych lat z łatwością radzą sobie z obsługą sprzętów elektronicznych, komunikując się za pomocą tych urządzeń. Pogoń za nowinkami technicznymi oraz nieograniczony dostęp do telewizora, komputera czy komórki, choć w większości przypadków ułatwia życie szczególnie osób dorosłych, w rezultacie może okazać się zgubne dla dziecięco-rodzicielskiej relacji. Często zapomina się o tym, że to, co jest dobre dla dorosłych, niekoniecznie służy również dziecku. S. Palmer w swojej książce *Toksyczne dzieciństwo* wspomina o pewnym paradoksie polegającym na tym, że wszystkie zmiany kulturowe pociągające za sobą ogólnodostępne dobrodziejstwa techniki uprzyjemniające i ułatwiające życie osobom dorosłym, mogą okazać się bardzo szkodzące dla dzieci. Autorka podkreśla różnice między błyskawicznym postępem technicznym i społecznym, a rozwojem dziecka, którego rytm i tempo uwarunkowane jest biologicznie[1].

[1] S. Palmer, *Toksyczne dzieciństwo*, Poznań 2007.

Nie od dziś wiadomo, że wśród najmłodszych dzieci to właśnie kontakt z drugim człowiekiem rodzicem, rodzeństwem, nauczycielem, rówieśnikami jest podstawą prawidłowej percepcji otaczającej rzeczywistości. Należy pamiętać, że na proces spostrzegania, formowania pojęć, budowania hierarchii wartości, modelowania postaw społecznych, czy też zachowań emocjonalnych, ogromny wpływ mogą mieć również bohaterowie świata literackiego. Zarówno ilość, jak i jakość tych interakcji wpływa na proces uczenia się i naznacza tym samym przyszłe życie dziecka[2].

Od dawna wiadomo, że głośne czytanie doskonale wpływa na rozwój emocjonalny, intelektualny i społeczny dziecka. „Przedszkolak pragnie poznawać i oswajać świat […] Dlatego lubi słuchać baśni, w których dobro musi zwyciężyć, a prawy i dzielny bohater otrzymać zasłużoną nagrodę"[3].

Niekwestionowanym atutem głośnego czytania jest jego prostota, ogólna dostępność i przyjemna forma, mogąca być inspiracją zarówno dla słuchacza jak i osoby czytającej. Czytanie dziecku jest czynnością, która od osoby dorosłej wymaga jedynie dobrej woli. J. Trelease w swej książce *The Read-Aloud Handbook* z lekką ironią stwierdza, że gdyby głośne czytanie wymagało użycia drogiego sprzętu, specjalnego wykształcenia i wzbudzało u dziecka jawną niechęć, zapewne byłoby elementem, którego moglibyśmy spodziewać się w każdym domu i w każdej klasie szkolnej[4].

Według Profesor Marty Bogdanowicz z Instytutu Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego, która opiniowała projekt pt. „Pierwsza Książka Mojego Dziecka", organizowany w wielu krajach świata – od Wielkiej Brytanii po Japonię i znanych jako „Bookstart", to rodzice i ich podejście do omawianych kwestii są poniekąd preludium inicjującym ciekawość poznawczą ich dzieci oraz postawy czytelnicze z nią związane.

Czas, który poświęcamy dziecku na głośne czytanie ulubionych pozycji literackich, jest w pewien sposób czasem magicznym. Chwile, w których na co dzień zajęty rodzic skupia całą swoją uwagę na dziecku i jest dla niego na wyłączność niesie ze sobą ogromny dar, aktywizujący psychiczny i umysłowy rozkwit, który bez wątpliwości zaowocuje w przyszłości. Więź wytworzona podczas wspólnego zagłębiania się w świat wyobraźni kreowany przez bohaterów literackich, radość ze wspólnych przeżyć, poczucie bezwarunkowej miłości i bezpieczeństwa, kształtuje w dziecku wewnętrzną siłę warunkującą zdrowe emocjonalnie dorosłe życie. Świadome działania rodziców

[2] I. Koźmińska, E. Olszewska, *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2010.

[3] D. Świerczyńska-Jelonek, *Wybrane problemy czytelnictwa dzieci*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 1995, nr 4, s. 13.

[4] J. Trelease, *Read-Aloud Handbook*, Penguin Books, USA 1995, 2006.

i nauczycieli, które, dążąc do umożliwienia dziecku rozwoju pełni potencjału, powinny opierać się na motywacji do nieustannej aktywności umysłowej. Doświadczenia zdobyte w okresie dzieciństwa są fundamentem całego przyszłego życia, wspierają rozwój, budują osobowość oraz uczą życia w społeczeństwie. Pozytywne postawy czytelnicze rozniecone w dzieciństwie, wydadzą owoc w przyszłości w postaci umiejętności czerpania przyjemności i wiedzy w kontakcie z książką.

2. Umiejętności językowe

Literatura przedmiotu jasno wskazuje na fakt, że dziecko uczy się i zapamiętuje głos matki jeszcze przed swoimi narodzinami, a po przyjściu na świat rozpoznaje go. Badania wskazują, że obszary mózgu odpowiedzialne za przetwarzanie dźwięków, aktywują się już w trzecim trymestrze ciąży. Według lingwistów czytanie dziecku w okresie płodowym dostarcza mu odpowiednich bodźców słuchowych, odczytywane treści zawierają rytm i melodię, które mogą mieć bezpośredni wpływ na rozwój oraz przyswajanie kompetencji językowych w późniejszym okresie. Nauka języka rozpoczyna się jeszcze przed narodzinami dziecka i jest ściśle wkomponowana w plan jego rozwoju. Najnowsze badania dowodzą, że zdrowe dziecko, którego mózg funkcjonuje prawidłowo w pierwszych trzech latach życia, jest w stanie opanować każdy, nawet najbardziej skomplikowany i wymagający pod względem składniowym, brzmieniowym i gramatycznym język. Prawidłowy, adekwatny do wieku poziom zdolności językowych stanowi warunek konieczny do osiągnięcia sukcesu zarówno w szkole, jak i w życiu pozaszkolnym. Wśród dzieci zaczynających edukację przedszkolną oraz szkolną zauważa się ogromne zróżnicowanie pod względem przygotowania lingwistycznego. Różnice te pochodzą zazwyczaj z doświadczeń językowych wczesnego dzieciństwa. Według badań amerykańskich[5] zauważono znaczącą afiliację pomiędzy zamożnością i poziomem wykształcenia rodziców. Autorki książki *Wychowanie przez czytanie* przytaczają ciekawy fakt: „Jeśli czytamy dziecku od urodzenia 20 minut dziennie, to w momencie, gdy idzie ono do szkoły, ma za sobą około 850 godzin słuchania języka w najlepszym, literackim wydaniu. Jest to czasowy ekwiwalent połowy studiów lingwistycznych!"[6].

Współczesny świat oferuje nam nieograniczone źródła informacji, którymi jesteśmy wręcz bombardowani z każdej strony i każdego dnia. Podstawą przekazu i odbioru informacji, jest przede wszystkim język. Piękny, bogaty język umożliwia

[5] C. J. Blakemore, B. Weston Ramirez, *Baby Read-Aloud Basics*, Amacom 2006.

[6] I. Koźmińska, E. Olszewska, *Wychowanie…*, op. cit.

nam logiczną, jasną komunikację, jest niekwestionowanym atutem pozwalającym na sprawne prowadzenie ciekawej konwersacji. Osoby posiadające wysokie kompetencje językowe łatwiej nawiązują kontakty społeczne, wzbudzają powszechne zainteresowanie i szacunek. Język jest kluczowym narzędziem poznania, swoboda w posługiwaniu się w jego materii znacznie ułatwia wszelkie czynności intelektualne. Biorąc pod uwagę to, że język jest ważnym i niezastąpionym narzędziem komunikacji, możemy stwierdzić, że umiejętności w tym zakresie pozwalają osiągnąć sukces w obszarze relacji społecznych. Wysoki poziom umiejętności językowych pozwala również na głębsze i ciekawsze życie umysłowe, ułatwiając człowiekowi wszelkie czynności intelektualne.

3. Motywacja i rozwój emocjonalny

Książka może być doskonałym punktem wyjścia w sferze budowania motywacji oraz prawidłowej bazy, pod rozwój emocjonalny najmłodszych dzieci. Świat baśni i bajek swoim wyobrażeniowym charakterem idealnie wpisuje się w specyfikę rozwojową najmłodszych. Odpowiednio dobrana literatura dostarcza młodemu czytelnikowi motywów, okoliczności i relacji odzwierciedlających rzeczywistość, w której się rozwija. Dużo łatwiej i swobodniej zmierzyć się z problemem, utożsamiając się z ulubionymi bohaterami, w atmosferze ciepła i cudowności, jakie niosą bajki. Nierzadko to właśnie dzięki odpowiednio dobranej kompozycji literackiej, dziecko ma szansę, wyrazić swoje emocje i uczucia, których nie potrafi sformułować w rzeczywistym świecie. Dziecięca literatura ma również właściwości terapeutyczne, mając bezpośredni wpływ pobudzenie lub wyciszenie emocji dziecka, pobudzając aktywność poznawczą umożliwiającą poradzenie sobie z trudną sytuacją. Dostarczając dziecku pozytywnych bodźców, które wynikają z głośnego czytania, pomagamy mu budować silny fundament pod rozwój emocjonalny i społeczny z uwzględnieniem jego naturalnych możliwości i potrzeb.

W czasach powszechnej medialności elektronicznej, zaawansowanego konsumpcjonizmu i orientacji systemu wartości na mieć, a nie być coraz częściej zauważa się zjawisko uprzedmiotawiania dzieci. Skupienie uwagi rodziców na rozwoju kwalifikacji dzieci, często doprowadza do całkowitego pominięcia istoty rozwoju ich kompetencji. Rozwój zdolności i umiejętności dodatkowych, choć godny uwagi, może nie wnieść w życie dziecka nic pozytywnego, jeśli rodzice stracą z oczu priorytet, jakim jest dobro dziecka oparte na jego zrównoważonym rozwoju. Budowanie osobistych zasobów wewnętrznych dziecka pozwala na zdrowy emocjonalny rozwój, zachęca do samodzielności, daje poczucie samouznania i wiarę we własne możliwości. Poprzez

akceptację i szacunek dostarczamy dziecku informację, że jest ważne, wartościowe i godne miłości. Zarówno umysłowe, jak i duchowe pokłady zasobów wewnętrznych możemy gromadzić i wzbogacać przez całe nasze życie, to właśnie one definiują naszą tożsamość oraz wartościują nasze życie. Fundamenty, na których budujemy nasze człowieczeństwo, powstają w pierwszych latach życia, a głównym determinantem ich jakości są osoby najbliższe dziecku. Wszelkie zaniedbania w tym obszarze brak miłości, wartościowych wzorców, stymulacji obszarów motywacyjnych, a także traumatyczne przeżycia mogą mieć niekorzystny wpływ na dalszy rozwój jednostki, prowadząc do działań destrukcyjnych w wielu obszarach jej istnienia. Według I. Koźmińskiej i E. Olszewskiej ze względu na poziom świadomości rodziców w budowaniu zasobów wewnętrznych ich dzieci wyróżniamy dwie postawy: proaktywną i reaktywną. Rodzice proaktywni: „Od pierwszych chwil życia dziecka są zaangażowani w jego rozwój, tworzą bezpieczne, pełne miłości i stymulujące środowisko, w którym zdobywa ono swe życiowe umiejętności i doświadczenia, rozmawiają z nim, tłumacząc mu, uczą, czytają, poszerzają jego zainteresowania, wytyczają granice właściwych zachowań, są wzorem i wsparciem, z cierpliwością wprowadzają je w życie. Wielu rodziców jednak nie zdaje sobie sprawy, że psychiczny i umysłowy rozwój dziecka w decydującym stopniu zależy od nich. Nawet przebywając z dzieckiem, poświęcają mu mało wartościowego czasu i uwagi (można być z dzieckiem, robiąc zakupy w supermarkecie lub oglądając razem sport czy seriale, ale z takiego bycia razem nie wynika na ogół dla dziecka żaden pożytek rozwojowy), nie objaśniają świata ani jego mechanizmów, przeciwnie – oczekują od dziecka samorzutnej mądrości i dojrzałości, zakładając, że powinno ono wiedzieć (tylko skąd?), jak należy się zachowywać, ostro reagują na jego błędy i niepowodzenia. Aktywizują się i zajmują dzieckiem, najczęściej karząc je lub okazując dezaprobatę, gdy popełnia ono błędy lub sprawia problemy, To rodzice reaktywni”[7].

Mając na uwadze fakt, że preludium procesów kształtujących osobowość i możliwości poznawcze człowieka dostrzegamy na etapie wczesnego dzieciństwa, należy pamiętać, że podstawowe znaczenie dla omawianych procesów ma wiek przedszkolny. Jest to okres, w którym dziecko niejako wychodzi spod skrzydeł rodziców, zagłębiając się w świat indywidualnych, samodzielnych obserwacji, spostrzeżeń, doświadczeń i decyzji opartych zazwyczaj na zgromadzonych dotychczas gotowych wzorcach postępowania. Wśród dzieci w wieku przedszkolnym zauważa się znaczną akceleracje wrażliwości analizatorów zarówno na bodźce wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Stopniowa i systematyczna aktywizacja funkcji poznawczych odpowiada za podwyższenie poziomu

[7] I. Koźmińska, E. Olszewska, *Wychowanie…*, op. cit.

rozwoju psychicznego, fizycznego i zmysłowego, co z kolei pozwala na lepszą orientację i zwielokrotnia potencjał edukacyjny dziecka. Psychologia rozwojowa definiuje pojęcie rozwoju psychofizycznego jako zmiany w strukturze psychicznej i fizycznej, zachodzące w określonym porządku, determinowane przez indywidualne cechy jednostki oraz wpływy wychowawcze. Przykładowym obszarem tych przekształceń jest mowa, myślenie, pamięć, uwaga, spostrzegawczość i związana z nimi sprawność ruchowa dziecka[8].

4. Mowa

Stadium wyjściowe procesu kształtowania kompetencji językowych możemy odnaleźć w najwcześniejszych stadiach rozwoju ontogenetycznego. Jest to proces ciągły o wieloaspektowym charakterze. Nabywanie mowy odbywa się poprzez aktywną eksplorację świata, interakcję z otoczeniem oraz spontaniczną, a także ukierunkowaną zabawę. Schemat nabywania języka ma ponadindywidualną formę naturalnie przypisaną jednostce ludzkiej. Natomiast zdolności przyswajania i przetwarzania mowy ojczystej w celu prawidłowej komunikacji za jej pośrednictwem determinowane jest poprzez ukierunkowaną stymulację ze strony środowiska oraz indywidualny potencjał człowieka.

Mowa dzieci w młodszym wieku przedszkolnym charakteryzuje się dość dużą spontanicznością. Dziecko na tym etapie nie skupia się zbytnio na tym, co mówi, ważniejszy dla niego jest sam fakt mówienia i radość, jaką z tego powodu odczuwa. Taka mowa określana jest mianem mowy egocentrycznej i odróżnia ją od mowy uspołecznionej fakt, że chęć porozumienia się z otoczeniem nie jest jej głównym celem. Zasób słownictwa wśród dzieci trzyletnich jest zazwyczaj niewielki, a system gramatyczny nie jest w pełni poznany i utrwalony. Swobodne operowanie regułami fonetyki i gramatyki języka oraz zasobność słownika mowy czynnej wzrasta wraz z dzieckiem. Pod koniec wieku przedszkolnego mowa dziecka ma charakter konkretny[9].

Regularny kontakt z książką może być niezwykle cennym czynnikiem odpowiadającym za dynamizowanie tego jakże ważnego elementu rozwoju każdego człowieka. Wybór odpowiednio ukierunkowanej tematyki czytanych dzieciom książek w sposób przystępny i niezwykle przyjemny jest w stanie pobudzić procesy mowy już u najmłodszych dzieci, a także w optymalny sposób zachęca do formułowania i wyrażania własnych myśli, dostarczając odpowiednich narzędzi w postaci szerokiego zakresu słownictwa, doskonaląc znajomość form gramatycznych oraz struktur językowych.

[8] A. Birch, T. Malim, *Psychologia rozwojowa w zarysie*, Warszawa 2001, s. 38.

[9] M. Żebrowska, *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa 1982, s. 454.

5. Myślenie

Myślenie to świadomy, permanentny i wieloaspektowy proces psychiczny człowieka mający na celu pośrednie i uogólnione poznanie i zrozumienie danego stanu rzeczy oraz zjawisk zachodzących w otaczającej go rzeczywistości. Poznanie to ma charakter zindywidualizowanych spostrzeżeń, wyobrażeń i pojęć. Myślenie zatem jest aktywną czynnością umysłową biorącą udział w wytwarzaniu i dostarczaniu nowych informacji, służących podejmowaniu decyzji i działaniu. Rozwój myślenia u dzieci w wieku przedszkolnym przebiega w bardzo intensywny i dynamiczny sposób. Doświadczenia oparte na działaniu i kontakcie z konkretnymi przedmiotami, którymi może ono operować, manipulować, porównywać, które czasem stawiają opór słabym i niesprawnym jeszcze dłoniom[10].

U dziecka w wieku przedszkolnym można zauważyć dynamiczny rozwój umiejętności spostrzegania. Dziecko coraz częściej potrafi dostrzec fakty, zdarzenia i zjawiska, które dawniej pozostawały niezauważone. W tym okresie rozwijają się również umiejętności różnicowania, które pozwalają na prawidłową klasyfikację przedmiotów wg cechu ilościowej lub jakościowej. Opierając się na klasyfikacji rozwoju myślenia stworzonej przez J. Piageta, wiek przedszkolny obejmuje stadium II, czyli myślenie przedoperacyjne. W tym stadium możemy wyodrębnić trzy fazy myślenia: myślenie sensoryczno-motoryczne, myślenie konkretno-wyobrażeniowe oraz myślenie słowno-logiczne. Myślenie sensoryczno-motoryczne jest charakterystyczne dla dzieci w młodszym wieku przedszkolnym. Bywa nazywane również myśleniem zmysłowo-ruchowym. Jego filarem są spostrzeżenia, które poddane analizie prowadzą do bezpośredniego działania. Duża ruchliwość właściwa dla dzieci w tym wieku rozwojowym sprzyja operatywności, w przestrzeni obejmującej bezpośredni kontakt z otoczeniem, co z kolei dostarcza ogromnego potencjału w rozwoju psychicznym dziecka. Dynamika towarzysząca temu aktowi myślenia daje możliwość nabywania własnych doświadczeń oraz samodzielnego przyswajania wiadomości niezbędnych do wykrycia i zrozumienia stosunków zachodzących między przedmiotami. Myślenie konkretno-wyobrażeniowe jest bardzo ważnym etapem w życiu każdego człowieka. Procesy myślowe charakterystyczne dla dzieci w starszym wieku przedszkolnym oparte są już nie tylko na tym, co można dostrzec za pomocą zmysłów. Dziecko oprócz tego, że dostrzega przedmioty coraz częściej jest w stanie wyobrazić sobie lub zaplanować, do czego i w jaki sposób mogłyby one zostać użyte. Podstawą warunkującą rozwój

[10] M. Dmochowska, M. Dunin-Wąsowicz, *Wychowanie w rodzinie i w przedszkolu*, Warszawa 1978, s. 27.

myślenia konkretno-wyobrażeniowego jest przede wszystkim praktyczne doświadczanie oparte na konkretach, gdyż spostrzeganie i manipulowanie przedmiotami pozostawia w umyśle dziecka wyobrażenia w oparciu o cechy stosunków związków i zależności między nimi. Systematyczny trening rozwija umiejętności w zakresie spójności wypowiadanych zdań, rozumieniu matematycznemu oraz potęguje logikę podejmowanych działań. Im bogatsze doświadczenia zdobyło dziecko, tym intensywniejsza i wielorodna będzie jego aktywność umysłowa na tym etapie.

Najwyższym i najbardziej rozwiniętym rodzajem myślenia jest myślenie słowno-logiczne. Jest one swoiste głównie dla osób dorosłych oraz starszych dzieci, choć spotykamy się również z początkami aktów myślowych o takim właśnie charakterze wśród dzieci przedszkolnych. Charakterystyczna cecha tego rodzaju myślenia jest posługiwanie się symbolami i pojęciami ogólnymi. „Wiemy ze dzieci w wieku przedszkolnym używają słów i pojęć niemających odpowiedników w konkretnych przedmiotach. Należą do nich określenia położenia odległości liczebności czasu pór roku. Dlatego możemy powiedzieć, że już w wieku przedszkolnym występują początki myślenia słowno-logicznego”[11].

Fundamentalną istotą myślenia odnoszącą się zarówno do dzieci, jak i dorosłych jest działanie umysłowe oparte na spostrzeżeniach, wyobrażeniach oraz pojęciach. Samo myślenie jest działaniem bazującym na operowaniu tym materiałem w heterogeniczny sposób i to właśnie stanowi istotną różnicę między myśleniem osoby dorosłej a myśleniem dziecka.

Jedną z podstawowych czynności intelektualnych, będącą nieodłącznym elementem procesów myślenia, jest analiza i synteza polegająca na wyodrębnianiu poszczególnych elementów i cech przedmiotów oraz scalanie ich w jedną całość. Bezpośrednie poznawanie rzeczywistości oparte na spontanicznym działaniu charakterystycznym dla młodszych dzieci różni się od praktycznego działania popartego procesami myślowymi u dzieci starszych. Według H. Mystkowskiej dzieci najintensywniej kształtują mowę i myślenie podczas wykonywania rożnych zadań i czynności. Lecz najbardziej i najtrwalej pamięć przechowuje informacje, które wiążą się z doświadczeniem bądź przeżyciem emocjonalnym, z czuciem sympatii lub niechęci. Sposób wyrażania się przez dzieci jest emocjonalny i ekspresyjny[12].

[11] L. Dudzińska, *Wychowanie i nauczanie w przedszkolu*, Warszawa 1983, s. 286.

[12] H. Mystkowska, *Rozwijamy mowę i myślenie dziecka w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1974, s. 9.

Biorąc pod uwagę, że myślenie dziecka w wieku przedszkolnym cechuje silny egocentryzm, który sprawia, że poznaje ono świat głównie z własnej perspektywy, należy systematycznie dostarczać mu bodźców pozwalających w swobodnym, kompleksowym wymiarze przejść do kolejnego etapu spostrzegania, jakim jest decentralizacja. Jednym z kluczowych czynników rzutujących na dynamizację procesów poznawczych jest kontakt z literaturą. Dziecko, interpretując zdarzenia, zachowania i interakcje postaci przedstawionych w książkach, w naturalny zindywidualizowany sposób rozwija umiejętności analizy spostrzeganych sytuacji. Refleksyjne podejście do problemów fikcyjnych bohaterów skłania młodego czytelnika do zadawania pytań, ukazując mu nowe, często nieznane dotąd możliwości, rozwijając jego świadomość. Według raportu opublikowanego w czerwcu 2006 r. przez Fundację „ABCXXI Cała Polska czyta dzieciom”[13], u dzieci biorących udział w programach Czytające Szkoły i Czytające przedszkola zauważono znaczny wzrost skłonności do refleksji oraz krytycznego myślenia – „dzieci czytające” wykazywały znacznie większe zaangażowanie w dyskusję, częściej wykraczały poza tekst opowiadania, poszukiwały także szerszych odniesień. Nabywały one również tym samym umiejętność argumentowania i formułowania wypowiedzi. Niewątpliwie nastąpił również wzrost poziomu umiejętności myślenia przyczynowo-skutkowego – dzieci potrafiły pokazywać przyczynę następujących po sobie zdarzeń, opowiedzieć, jakie będą konsekwencje pewnych wyborów czy też zachowań. W „klasach czytających” dzieci potrafiły analizować swoje zachowania, ale i przewidywać jego skutki.

6. Pamięć

Pamięć jest kognitywną zdolnością pozwalającą akumulować, przechowywać oraz reprodukować nabytą wiedzę i umiejętności. Początkowo u najmłodszych dzieci, podobnie jak uwaga, pamięć ma charakter mimowolny i rozwija się w bardzo dynamiczny, zindywidualizowany sposób. Proces zapamiętywania informacji i zdarzeń na tym etapie rozwojowym pozbawiony jest wszelkiej intencjonalności. Kluczową rolę w procesie gromadzenia wiedzy, nabywania doświadczeń oraz jakości zapamiętywanych faktów i przeżyć jest stopień zaangażowania emocjonalnego. Na tym etapie umysł dziecka jest bardzo chłonny, intensywnie zwiększa się pojemność jego pamięci, co z kolei przekłada się na efektywność procesów poznawczych, których aktywność wzrasta, gdy towarzyszy im działanie i ruch. Ze względu na to, że myślenie

[13] Raport z badania rezultatów Programu, *Czytające Szkoły*, *Czytające Przedszkola*, Warszawa 2006.

słowno-logiczne zaczyna się kształtować u dzieci dopiero pod koniec okresu przedszkolnego, łatwiej zapamiętać mu materiał oparty na przekazie słowno-obrazowym lub takim, któremu towarzyszą czynności ruchowe i silny ładunek emocjonalny. Badania dowodzą, że zdarzenia zabarwione kontekstem emocjonalnym mają dużo dokładniejszy i trwalszy charakter. Najwcześniejszym modelem pamięci, który możemy zauważyć już u najmłodszych dzieci jest umiejętność rozpoznawania osób, przedmiotów i miejsc widywanych poprzednio i dobrze dziecku znanych. W kolejnym etapie rozpoznanie rozszerza swój zakres również o obrazy, usłyszane słowa oraz znaczenie tych słów. Późniejszą formą pamięci jest zapamiętywanie w kontekście mimowolnym, pod koniec szóstego roku życia może powoli wzrastać udział pamięci dowolnej. Ten rodzaj zapamiętywania umożliwia dziecku w intensywniejszy i bardziej kompleksowy sposób zbierać, przechowywać i wykorzystywać nagromadzoną wiedzę i doświadczenie.

Najprostszą i najbardziej efektywną strategią rozwijania kompetencji pamięciowych u dzieci jest zabawa. Wspólne spędzanie czasu oparte na rozmowie, wspólnym czytaniu książek czy śpiewaniu piosenek opartych na ruchu, pozwala dziecku na zdobywanie doświadczeń w znanych, bezpiecznych warunkach. Jednym z najskuteczniejszych sposobów przywoływania śladów pamięciowych oraz budowania siatek skojarzeń, które w późniejszym czasie pomogą powiązać nowo nabyty materiał z tym znanym, jest zwyczajna rozmowa. Może być ona oparta na sytuacjach dnia codziennego, jednak niezwykle ciekawą i sprawdzoną metodą, która pomoże zainicjować tego typu doświadczenia, jest książka. Regularny kontakt dziecka z książką, przy udziale rodzica i opiekuna, pozwala na budowanie prawidłowych relacji i nawyków intensyfikujących rozwój procesów pamięciowych u najmłodszych.

7. Uwaga

Zdolność utrzymywania uwagi jest jednym z kluczowych elementów niezbędnych do efektywnej nauki, lepszej pamięci i sukcesów dziecka na kolejnych szczeblach jego edukacji. Koncentracja polega na umiejętności skupienia i utrzymywania uwagi na ściśle określonych zadaniach czy zagadnieniach. Rozwój tej umiejętności odbywa się stopniowo, zdolność utrzymywania uwagi zwiększa się wraz z wiekiem dziecka i uzależniona jest od wielu czynników także predyspozycji osobniczych.

Początkowo ma ona selektywny, krótkotrwały, mimowolny charakter. Dziecko koncentruje się na bodźcach, które na dany moment wywierają na nim największe wrażenie, stanowiąc bezwzględny przedmiot jego zainteresowania i w sposób bezpośredni przyciągają jego uwagę, która jest na tym etapie rozwojowym bardzo nietrwała i mało podzielna. Sposób percepcji świata przez dziecko wiąże się z charakterystycznymi cechami jego uwagi. Przez cały okres wczesnego dzieciństwa oraz wiek przedszkolny dominuje uwaga mimowolna[14].

Wśród starszych dzieci możemy zaobserwować zalążki uwagi dowolnej, pozwalającej im koncentrować się na rzeczach, które nie zawsze są dla nich interesujące, ale pokonujące zmęczenie i rozproszenie. „Dowolna uwaga polega na świadomym skierowaniu, koncentrowaniu spostrzegania myślenia i działania na przedmiotach czy treściach, które same w sobie nie pobudzają uczuciowo, nie są atrakcyjne. Uwaga dowolna, jednakże rozwija się w całej pełni dopiero w okresie szkolnym"[15]. Podstawowym czynnikiem wpływającym na rozwój koncentracji uwagi dziecka jest jego naturalna rozwojowa ciekawość, która stymuluje jego aktywność psychofizyczną przejawiającą się w wielozmysłowym kontakcie z interesującym go przedmiotem. Zdolność koncentracji uwagi można ćwiczyć, lecz wymaga ona aktywnego, obustronnego zainteresowania zarówno ze strony nauczyciela czy rodzica, jak i przede wszystkim dziecka. Zawsze należy pamiętać, aby stawiać dziecku zadania, których wykonanie jest dla dziecka realne i zgodne z jego rozwojem psychofizycznym. W tym przypadku książki również mogą okazać się nieocenioną pomocą, która ciekawą formą zachęci dziecko do ćwiczeń pozwalających mu zwiększać własne możliwości koncentracji uwagi. Ciekawa fabuła książek, połączona z rozmową nakierowaną na najciekawsze wydarzenia i wątki jest jedną z możliwości ćwiczeń pomagających rozwijać koncentrację u najmłodszych czytelników.

Zakończenie

W niniejszym artykule podjęto próbę zaprezentowanie kwestii dotyczącej procesu głośnego czytania dziecku oraz korzyści, które mogą być jego bezpośrednim wynikiem. W literaturze przedmiotu odnajdujemy wiele publikacji badań obejmujących rezultaty badań przeprowadzonych w tym obszarze. Książki, prace badawcze artykuły wskazują na istotność tego działania w procesie edukacji i wychowania dziecka. Odnaleźć

[14] M. Żebrowska, *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa 1986 s. 446.
[15] Ibidem.

możemy nie tylko wyniki badań, ale także relacje zawierające cenne wskazówki wywnioskowane na podstawie osobistych doświadczeń ludzi z każdego zakątka świata. Na uwagę zasługują również liczne akcje rozpowszechniające czytelnictwo, jedną z bardziej znanych w naszym kraju jest coroczna inicjatywa I. Koźmińskiej „Cała Polska Czyta Dzieciom" – w której udział biorą liczne instytucje, osoby publiczne i prywatne. Pomimo starań mających na celu uświadomienie i propagowanie głośnego czytania dziecku, nadal znaczna część dorosłego społeczeństwa ma znikomą wiedzę na temat wartości, jakie niesie regularny kontakt ich dzieci z literaturą.

Głośne czytanie dzieciom wpływa bezpośrednio na kształtowanie ich nawyków czytelniczych, opartych na czerpaniu przyjemności z kontaktu z literaturą. Niewątpliwą zaletą jest również poczucie przynależności do społeczności czytelniczej. Kreacja literackiego świata w łatwy i przyjemny sposób aktywizuje psychikę dziecka, pobudzając obszary odpowiedzialne za samodzielne, autentyczne przeżywanie. Jest również czynnikiem wspierającym inteligencję emocjonalną oraz umiejętność wyrażania własnych myśli, uczucia i doznań. Regularne czytanie jest wspaniałym sposobem spędzania wolnego czasu, a szereg korzyści, które są jego następstwem, przyczynia się do osiągnięcia sukcesu w szkole. W artykule zostały omówione również zagadnienia dotyczące umiejętności językowej, motywacji oraz krótka charakterystyka rozwoju poznawczego dzieci na etapie przedszkolnym. Taki zabieg miał na celu zwrócenie uwagi na możliwości, potencjał i potrzeby dzieci na tym etapie wzrastania. Dzięki temu łatwiej zrozumieć i rozpoznać czynniki, które mają wpływ na optymalizację rozwoju naturalnego potencjału dziecka. Regularny kontakt dziecka z książką jest bezpieczną alternatywą dla gier komputerowych oraz programów telewizyjnych, a także wspaniałą inwestycją w rozwój dziecka od najmłodszych lat jego życia.

Bibliografia

1. Birch A., Malim T,, *Psychologia rozwojowa w zarysie*, Warszawa 2001.
2. Blakemore C. J., Weston Ramirez B., *Baby Read-Aloud Basics*, Amacom 2006.
3. Dmochowska M., Dunin-Wąsowicz M., *Wychowanie w rodzinie i w przedszkolu*, Warszawa 1978.
4. Dudzińska L., *Wychowanie i nauczanie w przedszkolu*, Warszawa 1983.
5. Koźmińska I., Olszewska E., *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2010.
6. Mystkowska H., *Rozwijamy mowę i myślenie dziecka w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1974.
7. Palmer S., *Toksyczne dzieciństwo*, Poznań 2007.
8. Raport z badania rezultatów Programu, *Czytające Szkoły*, *Czytające Przedszkola*, Warszawa, 2006.

9. Świerczyńska-Jelonek D., *Wybrane problemy czytelnictwa dzieci*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 1995.
10. Trelease J., *Read-Aloud Handbook*, Penguin Books, USA 1995, 2006.
11. Żebrowska M., *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa 1982.

The inspiring role of reading aloud to children

Abstract

This article was created on the basis of a master's thesis presenting the inspiring role of reading aloud to a child. The article presents the very process of reading aloud to a child and emphasizes a number of relationships that result from this process. The author outlines the essence and a number of benefits and the consequences of reading books aloud to children on a regular basis. Another element is the characteristics of developmental norms of children at the preschool stage in the area of language skills, motivation and cognitive, taking into account the needs of the child adequate to the developmental stage.

Keywords: reading aloud, reading to children, child development, child, book